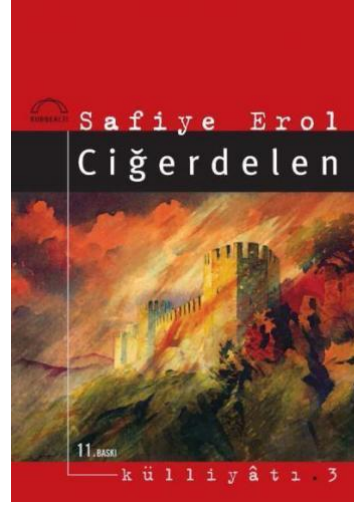

Safiye Erol'un Ciğerdelen Romanına Dair

Ciğerdelen, Safiye Erol Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık, 2017

Aleyna Dinç¹

İlk baskısı 1946 yılında yapılan Safiye Erol'un *Ciğerdelen* romanını Emel Esin "Safiye Erol'un kılıcının bir parıltısı..." diye nitelendirirken, Nihal Atsız eser hakkında "Safiye Erol'un *Ciğerdelen* adlı romanı dehanın yanından sıyrılıp geçen çok kuvvetli eser..." diye bahsetmiştir. Yazar ve düşünür Samiha Ayverdi ise *Ciğerdelen* için; "Sanatkârın bu eseri bilgi, hamaset ve cezbeden yoğrulmuş bir tecerrüt halinde meydana gelmiş abidedir." demiştir.

Samiha Ayverdi'nin "uyanık ve tahlilci kafa" olarak nitelendirdiği Safiye Erol'un en bilinen romanlarından "Ciğerdelen" eserinde de olduğu gibi yazılarında genellikle kadına dair problemleri ve çevresi içinde kadını ele alıp bu perspektifte karakterlerin olgunlaşma süreci üzerinde durmuştur. Safiye Erol'un romanlarının odağındaki aşkın dar çerçevedeki beşerî aşktan ilahi aşka genişleyişini seyretmek de pek mümkündür. Yazarın eserlerinde işlediği bir diğer önemli konu ise "milli benlik". Kahramanların bilhassa iç dünyalarındaki muhasebelerinden sonra kendilerine gelişleri, mühim olanın vatana hizmet olduğunu anlamalarına yardım etmiştir.

¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sosyal Hizmet aleynadinc.ad@gmail.com

(Bu yazı Young Academia, Server Genç Hanımlar Derneği ve İdeal Bilge Gençlik Spor ve İzcilik Kulübü Derneği iş birliğinde Av. Kemal Yavuz Ataman yönetiminde "Küresel Düşünce Yazarlığı Atölyesi" kapsamında üretilmiştir.)

Ciğerdelen

Roman, tahsilini yurtdışında yapıp ülkesinde dönen mimar Turhan Tuna ile modern Türk kadınının mükemmel örneği olarak bahsi geçen Türkçü, vatanperver öğretmen Canzi arasında cereyan etmiştir. Turhan Canzi'yi görmüştür ve gördüğü ilk andan itibaren Canzi'ye pek de anlam veremediği bir yakınlık duymuştur. Turhan Canzi'yi gördüğü ilk anlardan "Acaba neden bu ilk defa gördüğüm sima bana hayatta en çok tanıdığım yüz gibi geldi. Ahenginde rikkatler, vakarlı perdeler dalgalanan sıcak, yumuşak sesi benim, kendi, bağrımdan kopuyor sandım. Etrafımda kendi havamın estiğini, nihayet kendi iklimimi bulduğumu anladım. Fakat, iki kişi tek tek kişi olmaktan çok ötelere giden bu yakınlıkla beraber Canzi'de sonsuz uzaklığı da gördüm. O, bütün ömrüm uyur ve uyanık, içim yana yana aradığım erişilmez sır ve güzelliğin timsali gibi önümde boy verdi." (s.28) diye bahsetmiştir.

Bir zaman sonra Turhan sevdiği kadını görebilmek için en ufak fırsatı değerlendirip, hayatının altını üstüne getirecek boyuta gelmiştir. Buluştuklarında geç saatlere kadar süren sohbetlerinde birbirleri hakkında birçok şey öğrenme fırsatı bulmuşlardır. Turhan'ın yanı sıra Canzi için de Turhan yeni tanıştığı bir insan gibi değil, uzun zamandan beri tanıdığı bir yakını gibiydi. Bu yakınlık meselesi bir süre sonra Turhan'ın Canzi'ye isminin manasını sormasıyla anlamlandırılmıştır. Canzi asıl isminin Macar'dan dönme ninesinin de ismi olan Cangüzel olduğunu söylemekle birlikte Turhan hezeyan halinde Canzi'ye ardı sıra sorular sormaya devam etmiştir. En nihayetinde Turhan şaşkınlık içerisinde gördüğü yakınlığı şöyle anlatmıştır; "Benim iklimim. Tevekkeli değil...Benim toprağım, benim mayam, benim hamurum! diye göklere çıktığım boşuna değilmiş. Acı meslek tecrübeleri, bin türlü dünya dalavereleri içinde taş kesilmiş gönlümü bir bakışta eritiveren sonsuz yakınlık meğer ne derin köklerden geliyormuş." (s.40-41) Canzi de kendi gibi Hersekoğlu Ahmet Paşa'nın torunlarından.

Turhan'ın Canzi'ye âşık olmasıyla kavrulduğu bu masum duygunun etkisinde birbirine gayet uygun bir çift gibi görünseler de bir süre sonra Turhan'da baş gösteren "kıskançlık" duygusu ilişkilerinde aşmaya çalışacakları büyük bir engel haline gelmiştir.

Yakın zamanda benzer sorunlardan evliliğini bitirmiş olan Canzi, Turhan' ı ne kadar sevse de ilişkilerini zamana bırakmak istemiştir. Canzi'nin Turhan'dan kendini uzak tutmaya çalışması zaten kıskançlık duygusuyla kavru lan Turhan'ın aklına türlü türlü şeyler getirmiştir. Bir zaman sonra düşüncelerini dizginlemede zorlanan Turhan'ın ilişkilerini çıkmaza sürüklemesinden korkan Canzi atalarından ilham alarak yazdığı hikayeleri Turhan'a okutmak istemiştir. Bu düşüncesinin özünde kendini Turhan'a anlatma isteği yatmaktadır.

Birinci Kısım; Sarı Sipahiler

Bu hikayedeki karakterlerimiz Mustafa Durakça ve Cangüzel olmakla birlikte birçok yan karakter de bulunmaktadır. Mustafa Durakça Sarı Sipahiler' den Sinan'ın oğludur. Sinan Bey ve dedesi Turhan Bey Ciğerdelen yakasında şehit düşmüştür. Estergon Kalesi ve Ciğerdelen palangası etrafında yaşanan tarihi olay hikâyeye fetih ruhu, Türkçülük, cesaret ve aşk konuları olarak yansımıştır.

Mustafa Durakça küçük yaşlardan dedesi Veli Koca'nın himayesinde girip, Türk'ün göğsünü kabartacak yararlılıklar gösteren bir alp olarak yetişmiştir. Bir zaman sonra dedesi Veli Koca'ya asilzadelerden Macar banusu Mariska Kemeni'yi kendine nikahlamak istediğini söylemişse de Veli Koca bu yaştaki bir delikanlının doğru eş seçimi yapamayacağını düşünür ve Mustafa Durakça'dan bir süre düşünmesini ister. Belli bir süre düşünüp ilk zamanki havailiğini gideren Mustafa Durakça, sevgisinden emin olmuş ve daha kendini bilir bir vaziyette Veli Koca ile sohbetinde aşk üzerine düşüncelerini söylemiş ve dedesini ikna etmiştir.

Mariska'ya gönülden bağlılığına emin olan Mustafa bir an önce onunla evlenmek isteyip doğru zamanı kollarken Mariska'nın Hersekoğulları'nın düşmanı Gref Stefan tarafından kaçırılacağı haberini almıştır. Veli koca bu duruma karşı çıkmış serhat beylerinin kafiye yavuklu kaptırmasını soyuna bir hakaret saymış, karşı harekete geçmesi için torunu Mustafa'ya emir vermiştir. Akıncılar Macar genci Gref Stefan'a karşı gelip Mariska'yı elinden alsa da daha sonrasında ona bir esir gibi değil saygıdeğer bir konuk gibi davranmışlar. Bunun üzerine Macar genci Stefan konuk olduğu Müslüman Türklerin

samimiyetine hayran kalmış ve daha önceleri bu izzetli soy hakkındaki önyargısı için mahcubiyet duymuştur. Bir süre sonra Şahinkonak'ta Mariska, Stefan ve kölelerden birkaçı hak dinine girmişlerdir. Bu olayla Safiye Erol'un Türklerin hoşgörüsü ile hak dinin yayılması üzerindeki önemli rolüne değinmiştir.

Müslüman olduktan sonra Mariska'ya "Cangüzel" adını almıştır. Mustafa'yla evlendikten bir süre sonra yemek, elışı gibi hanımlık vazifesi görülen işler yapmayı kanıksar hale gelen Cangüzel eşi Mustafa'ya saray dışına çıkmak, meydanda raks etmek, ata binmek istediğini söylese de Mustafa bu isteklerinin saray hanımına yaraşmayacağını söyleyip isteklerini reddetmiştir. Cangüzel bu reddedişini Hersek kızı olarak ona bahşedildiğini düşündüğü özgürlüğüne hakaret saymış ve hırçınlıklar yapmıştır. Dizginlenmeye çalışan Cangüzel'in bir süre sonra hamile olduğu öğrenilir. Yaşanan son olaylarda Cangüzel kadar hırpalanan Mustafa eşinin hamile olmasına bir o kadar sevinmiş, sevdiği kadın adına çeşmeler yaptırmış, beyitler düzdürmüştür. Hamileliği süresince hırçın tavırlarını sürdüren Cangüzel doğum yaptıktan sonra ciğer köşesi Sinan'ı bağrına basıp, sevgisi ile kavrulurken içi yana yana; "Bismillah!.. Ya gazi ya şehit!.." demiştir. Romanda Cangüzel'in ciğer köşem dediği oğluna bu duası Türklerin vatan sevgisiyle doğup büyüdüklerine ve bu uğurda can vermeyi şeref olarak görmeleriyle bağdaştırılabilir.

Vatan sevgisi yüreğinde taht kuran Mustafa Durakça da atalarının canı pahasına koruduğu Ciğerdelen palangasında şehit olmuştur. Cangüzel'in henüz çıkamadığı bunalım Mustafa'nın ölümü ile tetiklenmiştir ve oğlu Sinan'a sıkı sıkıya bağlanmıştır. Öyle bir bağlanma ki görenler Cangüzel'in kara sevdaya düştüğünü düşünmüş ve densizce görmüşlerdir. Annenin oğluna kara sevda diye nitelendirilen bu aşırı ilgisi Sinan'ın bir süre sonra Cangüzel'e yüz çevirmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda Sinan kahraman atalarına aykırı huylar edinmiş, savaşlardan kaçıp eğlence peşinde gününü gün eder olmuştu. Cangüzel evladının hasretiyle yanıp tutuşurken Sinan'ın özünde iyi bir evlat olduğunu, yavrusunun huysuz hallerinin ona hamileyken kendisinin yaptığı hırçınlıklardan kaynaklandığını söyleyip durmuştur. Bütün konak Sinan ve onun halleriyle meşguldü ve işin içinden çıkan kimse yoktu. Öyle ki Sinan'ın

terbiyesini kendine dert edinen Veli Koca “Serhatleri Tanrı koruya...” duasıyla dünyadan göçüp gitmiştir.

İkinci Kısım; Sevenlerin Sırrı

Canzi'nin kendisine verdiği hikâyeyi okuyan Turhan kendi hastalığını kendinden önce fark eden sevgilisine mahcubiyet duymuştur. Ancak kıskançlık duygusunun pençesinde Turhan kendine ve Canzi'ye acı çektirmeye devam etmiştir. Yaşadıklarından epeyce hırpalanan Canzi Turhan'dan uzaklaşır. Canzi'nin yokluğunda Turhan iyice deliye dönmüş ve Canzi'yle konuşup kendini anlatmak için peşine düşmüştür. Sevdiği kadını üzüntüsünden yatağa düşmüş halde bulmuştur. Canzi Turhan'ı görmek istemediğini söyler ve hasta yatağında sinir krizleri içinde iken Ciğerdelen ve Yedi Peçeli öyküsünü yazmıştır. Turhan ilk kez sevdiğinin gözündeki ışığın söndüğünü görmüş ve çaresiz bir şekilde Canzi'nin kendisinden uzak durmak istemesine saygı duymaya çalışmıştır.

Yedi Peçeli

Sinan annesinden elini ayağını çekmiş, evladının ilgisizliği ve saygısızlığı Cangüzel'i yataklara düşürmüştü. Ruhunu teslim ederken dahi Cangüzel'in dudaklarının arasında “Gel oğlum, gel!.. Gel Sinan'ım ölüyorum, benden helallik dile, gel oğlum, sana vebal kalmasın.” vardı.

Sinan'ın hocası Hafız Nuri kızı Zühre'yi saraydan ne kadar uzak tutmak istese de Zühre ile Sinan'ın yolları sarayda kesişir. Zühre, Sinan'a âşık olmuşsa da Sinan zeameti kurtarmak adına varlıklı bir müftünün baldızı olan Duriye Hanımla nikahlanmıştır. Duriye Hanımın yokluğunda Zühre'yi de kendine nikahlayan Sinan eşinin saraya gelmesiyle hamile Zühre'yi boşamış ve onu saraydan uzaklaştırmıştır. Olan olaylardan oldukça hırpalanmasına rağmen Zühre ağasına olan aşkıdan bir an vazgeçmemiştir. Gece gündüz gönlündeki Sinan'ın aşkıyla demlenen Zühre ağasına başkasıyla olamayacağını söylese de Sinan Ağa Zühre'yi yaşlıca bir adamla evlendirip dedikoduların önünü alma kararından vazgeçmemiştir. Sinan Ağanın işkenceleri sürüp giderken Zühre çektiği acıları görmezden gelip kalbinden Sinan Ağayı çıkartamadığı için sevdiğine ahı tutacağından endişelenir. Dualarında “Ağlatma beni, ulu Tanrım!

Bana dayan ver, bana derman ver! Ben öyle zari zari kendimi yedikçe Sinan ağamı ahım tutmasın. Ağamı koru ay Rabbi, ettiklerini ona günah yazma.” diye yalvarmıştır. Zühre'nin metanetin kaynağı olan beşerî aşkı onun ilahi aşka erişmesinde basamak niteliğindedir.

Zühre Sinan'ı yedi peçeli hikayesindeki kahramana benzetmiştir. Kendini sevdirenken aynı zamanda kendisinden uzak eden, yedi peçesine -maskelerine- katıyyen dokundurmayan Sinan Ağa... Zamanla Zühre Sinan Ağasının düşen peçelerini tek tek görmüştür. Olan olaylar Sinan'ın peçesinin altında ki korkaklığı, insafsızlığı, nekesliği, cimriliği tek tek ortaya çıkarmışsa da Zühre tüm bunlara rağmen aşkıdan vazgeçmemiştir. Sinan'ın korkaklığına rağmen Zühre'den olma oğlu Nuri ataları gibi cesur ve vatanperverdi. Öyle ki dedeleri gibi Ciğerdelen'i korumak adına canını hiçe saymıştır. Zühre'nin ciğer köşesi, evladı Ciğerdelen'de şehit düşmüştür.

Sinan'a olan beşerî aşkıdan kavrulup ilahi aşkın tadını alan Zühre içsel huzura erişmiştir. Artık tek gayesi kalan ömrünü huzur ile geçirmektir. Çevresi tarafından büyük saygı gören Zühre başka insanlara içsel huzur deneyiminden bahsedip, onları da nasıplendirmek için çaba sarf etmiştir.

Vatan topraklarında karışıklıkların yaşandığı vakitlerde düşmanların tehditlerinden korkan Sinan Zühre'yi güvenli bir şehre göndermek ister. Zühre kabul etmez ve doğduğu şehirde vefat eder. Zühre'nin vefatıyla onu ne kadar sevdiğini anlayan Sinan vicdan azabıyla zorlu bir dürtülüş hisseder. Adeta büyük dedesi Veli Koca'nın gür sesli buyruğu; “Sipahi kalk!.. Kalk sipahi, daha ne durursun?” kulaklarında çınlamıştır. Elli yaşına yaklaşmış sipahi, hayatının ilk gazasına çıkıyordu. Zühre'nin ve annesi Cangüzel'in ruhu şad olacaktı. Zira annesi ay parçası oğlunu emzireceği ilk vakit Türk nineleri gibi şu niyetle süt vermişti; “Bismillah... Ya gazi,ya şehit!”

Üçüncü Kısım

Cangüzel'den ayrı kalan Turhan sevdiği kadının yazıp verdiği bu hikâyelerden gereken dersi alır, kendini dizginlemeyi, atalarının fetih ruhunu kavramayı, yurduna hizmet etmeyi öğrenerek şöyle seslenir: “Ey benim Asya ve Avrupa kavşağı kutsal yurdum! Ey

benim tanrısal bir ibre gibi hem doğuya hem batıya ölçülü âhenkle cevelan uran Türk milletim! Yeryüzünde insanlığın bir baştan bir başa yarattığı birbirine zıt mânâların hepsini tadan, ayrıksı ve küskün âlemleri kendi vücudunda bir araya yoğurarak “yeni insan”ı kalıba dökmek namzetliğini nurdan çelenk gibi alında taşıyan yurt kardeşlerim! Bizim bayrağımızda doğunun hilâliyle batının yıldızı kucak kucağa görünmez mi? Ben bu bayrağın öz çocuğuyum, onun çizdiği yüksek mânâlı rotadan ayrılamam.” (s.247)

Sonuç

Safiye Erol romanında Ciğerdelen palankasını simgesel hale getirip dolaylarındaki olaylarla Türkün canı pahasına koruduğu vatanına zeval gelmemesi adına neler yapabileceğini hikayeler içerisinde okuyucusuna sunmayı amaçlamıştır. Ciğerdelen'in müdafası için ömürlerini feda eden Hersekoğulları'nın, etrafındaki insanların ve Turhan ile Canzi'nin yaşadıkları olaylar ve gelgitler romanda akıcı bir üslupla anlatılmıştır. Özellikle fertlerin iç dünyasını yansıtırken Safiye Erol, okuyucularının romandaki duyguları içselleştirmelerine olanak sağlamıştır.

Romanda yurtseverliğin ve Türklerin ululuğunun yanında, beşerî aşkın ilahi aşka evrilirken karakterlerin bu bağlamda olgunlaşmasının gerek dönemimize gerekse şanlı mazimize yansımaları etkileyici bir üslup ile anlatılmıştır. Öyle ki aşkı ile kavru lan Zühre olgunluğa erişmesiyle ömrün manasının Yaradan'a olan bağlantıyı duymaktan geçtiğini özümsemiştir. Erişilen bu mertebeyi kitapta geçen “İnsanın gönlüne Tanrı makamından kopmuş bir nur düşerse o kişi emsaline karşı yükselmiş olur. En çok seven en büyük işleri başarmak borcundadır. Şöyle ki: Âşık olan zaten alacağını almıştır, artık bir şey isteyemez, bundan geri o verecektir, hep o verecektir.” (s.71) sözleriyle bağdaştırmak pek yerinde olacaktır.

Sevdiği kadının yazdığı hikayelerle kıskançlık duygusunun içindeki o masum duyguya leke sürdüğünü fark eden Turhan, mutluluğun ilahi aşk ile beşerî aşkın denge halinde olduğu "orta kat" mertebesine ulaşmakla mümkün kılınacağını düşünmüştür.

Hikayelerle birçok konuda farkındalık yakalayan Turhan, milli benliğin idrakine de varmış olacak ki hayatını vatani hizmete adanmıştır.